

Hoofdstuk 15: Overgangsmomenten en dagritme

Balans

Het dagritme op een kindercentrum bestaat uit een reeks, al dan niet georganiseerde, speel- en verzorgingsmomenten. Met daartussen steeds overgangsfasen waarin de kinderen naar een volgende activiteit worden begeleid. Tenminste, zo ervaart de pedagogisch medewerker die tussenmomenten. Maar kinderen maken dat onderscheid niet. Zij ervaren de dag als een lange aaneenschakeling van belevenissen. HELEEN VAN DER VELD

Foto: Wilbert van Woensel

Hoofdstuk 15 (geschreven door Tineke Linssen en Leonie Heutz) van het **Pedagogisch Kader** gaat over overgangsmomenten en dagritme. Centraal staan daarbij de competenties **Kijk, we doen het samen** en **Kijk, ik ben een lief, goed kind**.

Als pedagogisch medewerker kun je overgangsmomenten het best beschouwen als een volwaardige activiteit. Dat doen de kinderen namelijk zelf ook. Door ze er zo veel mogelijk bij te betrekken, vergroot je de kans op een prettige sfeer. Een kind laat graag zien hoe groot het al is en wat het allemaal al kan. Houd bij het verloop van de dag rekening met de spontane invallen en wensen van het kind. Had je een geplande activiteit in gedachten, maar hebben de kinderen een heel ander idee, dan is er niets op tegen om de planning om te gooien. Het is een kwestie van balans, want een overzichtelijk dagritme geeft ook duidelijkheid en houvast aan kinderen en hun begeleiders. Te veel verrassingen kunnen die balans verstoren.

Verschillen in de ontwikkeling

Afhankelijk van de leeftijd, beleeft het kind het verloop van tijd anders:

- Baby's en dreumesen leven vooral in het 'nu' en kennen nauwelijks een geordende structuur van tijd. Ze beleven hun omgeving en tijd als een geheel en de overgangsmomenten horen daar als vanzelfsprekend bij.
- Een dreumes die kan lopen, heeft een nieuw verworven vrijheid. Deze benut hij tijdens de overgangsmomenten. In plaats van zich weerloos over te laten tillen in een nieuwe situatie, kan hij er letterlijk van weglopen. Iets wat in deze 'nee-fase' van zijn leven goed van pas komt.
- Tegen het derde levensjaar krijgt een kind steeds meer overzicht in het tijdsverloop. Dan weet het dat er gegeten gaat worden als de tafel gedekt wordt. Het kind heeft nog geen overzicht van de hele dag, maar beschikt wel over een tijdgeheugen. Dat zit in zijn lijf. Als de dag opeens (te) anders verloopt, voelen kinderen van deze leeftijd zich onprettig.
- Een peuter kan zich steeds beter voorstellen hoe een dag in werkelijkheid verloopt. Zeker als hij daarvoor hulpmiddelen krijgt aangereikt.

Zoals een plaatsjeswand waarop het dagverloop verbeeld staat. Je kunt een peuter goed vragen op te ruimen. Hij vindt dat leuk en weet bovendien dat daarna iets nieuws zal volgen. Na afloop van een activiteit kan een peuter vertellen wat hij ervan vond.

Veiligheid en welbevinden

Belangrijk bij het creëren van overgangsmomenten is duidelijkheid: leg uit wat er gebeuren gaat en welke rol het kind daarin heeft. Beperk het wachten zo veel mogelijk en wees geduldig. Vergeet niet te overleggen met je collega. Zitten jullie op één lijn?

Een kind weet graag waar het aan toe is en verdraagt niet te veel verrassingen achter elkaar. Zelfs als je werkt met een vast ritme en veel rituelen, is het belangrijk het kind voor te bereiden op een verandering. Wacht ook altijd de reactie van het kind af. Heeft het de boodschap begrepen? Dit geldt voor peuters, maar zeker ook voor baby's.

Maak het peuters makkelijk een actieve rol aan te nemen bij de overgangsmomenten. Als ze willen helpen op-

ruimen, zorg dan dat de spullen een vaste plek hebben. Door dezelfde handelingen geregeld uit te voeren, ontstaat er als het ware een choreografie, een ritmisch patroon waardoor kinderen een gevoel van (zelf)vertrouwen en veiligheid krijgen. Houd ook rekening met het tempo waarin je schakelt van de ene activiteit naar de andere. Soms geeft eerst een boekje op de bank de rust die je nodig hebt om de overgang naar een intensieve activiteit soepel te laten verlopen.

Competenties

Kinderen willen graag helpen. Ze beschikken over de sociale competentie het anderen naar de zin te maken. Door te helpen, ontdekken ze hoe leuk het is dingen samen te doen. Ook morele competenties spelen een rol bij het meehelpen. Kinderen willen laten zien wat ze waard zijn. Trots is de emotie die hierbij hoort. En natuurlijk wordt ook het gevoel van eigenwaarde vergroot. Als pedagogisch medewerker kun je de ontwikkeling van de sociale en morele competenties tijdens de overgangsmomenten versterken:

- Nodig het kind uit om te komen helpen.
- Heb reële verwachtingen van een helpend kind.
- Waak voor te grote discipline en groepsdruk.
- Gun kinderen de tijd en de ruimte het op hun eigen manier te doen.
- Focus op een goede sfeer, en prijs de kinderen voor hun helpende handen. Ook als het anders gaat dan gepland.

Opruimen kan ook op cognitief vlak heel leerzaam zijn. Door het sorteren en terugzetten van het speelgoed, tandenborstels of bestek, leren kinderen ordenen en ontwikkelen ze een gevoel van overzicht.

Diversiteit en samenwerking met ouders

Sommige ouders staan raar te kijken als ze hun kinderen in de weer zien met

een stoffer en blik. In het ergste geval denken ze dat flink op het schoonmaakbudget is bezuinigd. Vergeet daarom niet aan ouders te vertellen hoe de dag is opgebouwd en wat dat voor hun kinderen betekent.

Voor de ouders zelf is het grootste overgangsmoment het breng- en haalmoment. Daar zijn ze immers bij. Maar het is wel leuk en belangrijk om ouders ook over die andere overgangsmomenten te vertellen. Bijvoorbeeld welke liedjes gezongen worden bij het afruimen, of het slapen gaan. Ouders herkennen ze misschien en kunnen ze in een samenhang plaatsen. Praat met ouders over het geven van verantwoordelijkheden op maat. Sommige ouders zullen er thuis op voortborduren.

Als sommige overgangsmomenten moeilijk blijven voor kinderen, kun je ouders betrekken in het vinden van een oplossing. In het **Pedagogisch kader** wordt een voorbeeld gegeven van een ouder die zijn kind in pyjama brengt en het zelf nog even in bed legt. Dit kind was nog zo slaperig en moe bij het afscheid, dat het afscheid steeds erg stressvol was. Door deze aanpak is er rust gecreëerd. Voor het kind en de ouders.

Observeren en plannen

Het observeren van kinderen is belangrijk om te ontdekken wanneer ze welke behoefte hebben. Je kunt het dagritme op deze bevindingen aanpassen. En overleg met je collega's, want als drie baby's op hetzelfde moment hongerig worden, heb je elkaar hard nodig om de machine geolied te houden en de sfeer goed. Goede observaties komen ook van pas als het gaat om kinderen te laten helpen. Is de ruimte handig ingericht? Waar kunnen ze moeilijk bij en hoe kun je dat oplossen?

Kijk ook eens kritisch naar de groeps-samenstelling. In een verticale groep verlopen overgangsmomenten anders dan in een horizontale groep. Kunnen kinderen elkaar al helpen of lopen ze

elkaar in de weg? In een verticale groep zullen er meer overgangsmomenten zijn. Om die allemaal goed te laten verlopen is overleg en een adequate voorbereiding noodzakelijk. Net als een goede taakverdeling. Want als de peuters naar een nieuwe activiteit begeleid worden, hebben ze recht op evenveel aandacht als de baby's die op dat moment iets heel anders op het programma hebben staan. «

Pedagogisch kader kindercentra 0 – 4 jaar

Het Pedagogisch kader is een leidraad voor pedagogisch werk in de kindercentra waarmee instellingen en pedagogisch medewerkers hun eigen weg kunnen vinden.

Het maakt aan de hand van theorie en voorbeelden uit de praktijk zichtbaar wat het pedagogisch werk in kindercentra inhoudt.

Er is opgeschreven hoe we in Nederland kinderen in kindercentra en peuterspeelzalen opvoeden en vanuit welke uitgangspunten er wordt gewerkt.

In deel 1 komt de theorie aan de orde en deze wordt geïllustreerd en uitgelegd aan de hand van praktijkvoorbeelden. De hoofdstukken in deel 2 gaan over de praktijk. Deze zijn opgebouwd volgens een vast stramien, waarin de theorie wordt gekoppeld aan praktijksituaties zoals bijvoorbeeld verschoneren, samen spelen of bewegen.

Vaste aandachtspunten zijn hierbij: de belangrijke ontwikkelingen van kinderen op dit gebied, veiligheid en welbevinden, leren en ontwikkelen, diversiteit, samenwerken met de ouders en observeren en plannen.

Het Pedagogisch kader is een initiatief van het Pedagogenplatform en werd uitgewerkt door Elly Singer en Loes Kleerekoper.

Het boek Pedagogisch kader kindercentra 0 – 4 jaar wordt uitgegeven door Elsevier Gezondheidszorg en is te bestellen via www.kinderopvangtotaal.nl > shop.

De prijs is (tijdelijk) € 19,95. De tekst van het boek is ook terug te vinden op www.curriculumkinderopvang.nl.